

Horváth Ágnes / A HÁZIOLTÁR: JAKOVITS JÓZSEF „FELMUTATÓ ÖNARCKÉPE”

Három alak, mögöttük a „Vagyok aki vagyok” betűszőnyege. A három figura forgatható. Vagy háttal állnak nekünk, nézőknek s szemben a szónyegfallal, vagy felénk fordulnak, s mi állunk szemben velük és a fallal. Nem körüljárható szobrok a szó konkrét értelmében. Ha körül akarnánk járni őket, a szószőnyeg-falba ütköznénk. Szentséget érintenénk – nem kutató, hanem túlkíváncsi szemünkkel. Vagy, a „nyelv nyelvére” lefordítva: a kimondhatatlant mondaná ki sietős szánk. Mint ahogy a zsidó nép sem közeledhetett a Hórebhez, lent, a pusztában kellett maradnia, úgy vagyunk mi is elválasztva a „kinyilatkoztatás falától”, amelyen örökké peregnék a szavak: אֲדִידָה אֲשֶׁר אֲדִידָה – Vagyok aki vagyok.

A két szélső, vak figura őrzi, mintegy lefelé húzza a középső, felfelé törő angyalfigurát. A bikafejen álló, szarvat-holdsarlót magasba emelő nőalak szabadságszobor. Bika- és nőszimbólumok – szarvak és hajfonatok – vannak még jelen. De a szarvak nemcsak szarvak, hanem a Vav, a héber „és” kötőszó, amelynek a jelentése: kapocs. Ez az „és” köti itt össze a férfit a nővel, az embert Istennel. Ez az istennév még nem a Név, a kiejthetetlen, de mindig kimondásra váró Név, hanem az, amelyen Isten a „világhoz, nemzedékről nemzedékre”^{*} szól, amelyen térben és időben szól. Ez a kapocs ember és Isten között. Vagyok aki vagyok, lehetek, akivé lennem kell. Azonosság és különbözőség hullámjátéka. Ezért határterület, a még-ábrázolható. Ezért nem szakrilégium – mint ahogy vélhetnénk és hitközségi oldalról vélhetik is – ezen istennév elé szobrot állítani. Nem bálványok ezek, mert a mű egésze emberkép, Jakovits József önfelmutatása, válasza a hármas kérdésre: „Ki vagyok, honnan jöttem és hová megyek?” Így is érthetjük: vagyok, aki mindig is voltam, és vagyok, akivé formáltam magam. Isten teremtménye vagyok, neki is nyújtom át, akivé újjáteremttem önmagam. Ez is a háttérszőnyeg funkciója.

Honnan jöttem? A két vak figura felel rá, két androgyn emberalak, az ember a maga pusztá teremttségében, primitívtségében, anyagiságában, zárt vakságában (nincs szemük a látásra). Ezen a primitív azonosságon belül az androgynitás hordozza magában a különbözőséget, de magába is zárja. A két vak figura androgynitását még nem nyitotta fel a teremtés mozdulata, amely elválasztja az eget és a földet, a férfit és az asszonyt. A két figura mégis két „férfivá és asszonnyá teremtett” ember. Alul nő, felül férfi – ezt jelzi a tömör ruha és a tagoltságot, férfi-létet jelző három szarv-pár. A héberben

a szarv az erő szimbóluma (Mózes szarva, az oltár szarva), a szarv a tagoltság, a tagolásra (individualitásra) törő erő. Test és lélek, férfi és nő megbontatlan, statikus egysége, ahol a súlyt a test adja (a tömörszerű, tömör alsótest és a szarvak hímvevőt idéző formája is erre utal). A vastos testiséget, primitív tagoltságot megjelenítő két emberalak a mozgó, a tagoltságot tagoltan megjelenítő szószőnyeg ellenpontja. Ám mindkét oldal ad a másik oldalnak valamit a magából. A figurák testiségüket vetítik a háttérre – hiszen a Vagyok aki vagyok a szó testében, a betűben jelenik meg hangsúlyos ismétlődésben, a magasabb dimenziót képviselő szószőnyeg pedig színeit – a narancsot és a kéket – sugározza át a három figurára. Ezt a kapcsolatot jelzi, jeleníti, testesíti meg a három Vav-szarvpár.

A testiséget hangsúlyozza a középső alak is a felső angyalfigura nélkül. Pőreségével, segélykérően felfelé nyújtott kezével keresztet idéző alakja a szenvedő ember szimbóluma. Ám a fölötté magasodó, kezében hold-szarvat tartó légius lény,

^{*} A *löolam* hagyományos fordítása „örökké”. De szó szerint így értendő.

JAKOVITS JÓZSEFSZOBRA

akit hívtunk már angyalnak, szabadságszobornak, és aki az egész művön belül a legtöbbet jelentő szószőnyeg-háttér felé emeli a testiségébe bezárt szoborcsoportot, máshonnan is ismerős nekünk. Nevezetesen Jakovits József *Test és lélek* című szobráról, ahol ugyanez az angyalfigura jelenti egyértelműen – csak „angyalabbul”, kevésbé expliciten nőiesen ábrázolva – a lelket.

Angyal, lélek és szabadság. A szabad lélek tör az égi küldött, az angyal segítségével utat magának fölfelé és át egy másik világba, és nyitja rá a testiségükbe zárt vakok szemét arra a világra, amelyben a *Vagyok* aki vagyok tautológiája a tagolt végtelenség hullámzó óceánjává terül szét. És ha felnyílik a szemük az angyal érintésétől, akkor áldozat történt, és a házioltár fel van szentelve.

Klimó Károly / A RAJZOLÓ BRODSZKIJ

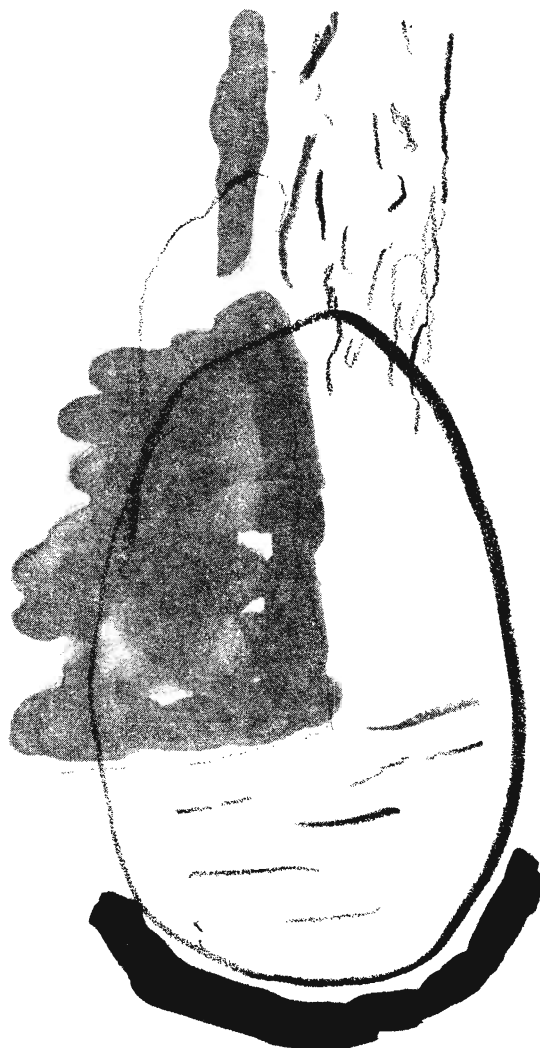
Vagyim Brodskij 43 éves rajzolóművész (nem szeretem a grafikus megjelölést) Leningrádban él. 1972 óta ismerjük egymást és azóta vagyunk barátok. Az ő kérésére is megkísérlem megírni azt, amit már oly sokszor megvitattunk, mit gondolok munkáiról, hogyan lettünk barátok, mi az, ami életben tart egy barátságot akkor, ha nem könnyű alkalmat találni és teremteni ahhoz, hogy egyáltalán létezzon és működjön minden barátság alapja, a személyes kommunikáció.

Elismerem, a nagyobb befektetés az övé volt. Megtanult magyarul – teljesen egyedül, tanár nélkül, egy vacak filléres nyelvkönyvből. Tulajdonképpen megismerkedésünk is ezzel, az ő magyar nyelvtudásával függ össze. A hetvenes évek legelején, egy leningrádi látogatás során, az ottani Művészeti Akadémia tolmácsára hiába vártunk. Az intézet rektora, neves szovjet festőművész ((*A Lenin az érettségi bizottság előtt összetépi bizonyítványát* című mű szerzője) személyesen fogadott bennünket. A tolmács hiánya súlyos válsággal fenyegette a „magas szintű” protokollt. A magyar vendégek mentőötlete volt, hogy a minket odáig kísérő Vagyim Brodskijt (aki akkoriban végezte el az Akadémiát) barátilag kérjük meg, hogy vállalja el az alkalmi tolmács szerepét. A fejlemények, mint később kiderült, a következőképpen alakultak: ügyelve arra, hogy mi, vendégek ne hallhassuk, valamelyik alkalmazott Vagyim Brodskij fülébe sziszegte: „Nem tapadunk a külföldiekre, kint várakozzon”. Majd néhány keresetlen jelző kíséretében lezsídózták, és kidobták azt a kollegájukat, aki segítségét ajánlotta fel, a pillanatnyilag kínos helyzet megoldásához, amit a tolmácshiány okozott.

Így, bár a fogadás – szokás szerint – étel és ital dolgában kifogástalan volt, mindjárt látható lett a „szovjet valóság” másik arca. Szóval a két másiktól az egyik. Következő nap: látogatás a Brodskij család szerény, de könyvekkel, reprodukciókkal zsúfolt otthonában. Vagyim rajzai, régi albumok, finom orosz tea, de mindenekelőtt a házigazda, egy európai ember szellemi ereje, humora, századok mélyéről átmentett bölcsessége volt a találkozás nagy élménye. Az ész diadala a romok felett – gondoltam (micsoda hülyeség!). Negyvenhárom év börtön? Az ész diadala a negyvenhárom évig tartó börtönben? A négyszázharminc évig tartó börtönben? Nem tudom a választ. Honnan tudhatnám? Az első látogatás után sokszor találkoztunk, levelet váltottunk, én csak Budapestről írtam, sose küldtem lapot vagy levelet Bécsből, Amszterdamból, Londonból, New Yorkból. Gondolom, világos mindenkinek, miért nem? Mikor kétévenként sikerült Magyarországra jönnie, ez nekem kétórás

utánjárásba került, neki keserves két hónapba, megalázó kilincselésekbe. Azt hiszem, jól érezte magát „nálunk”, barátokat szerzett, mindenki élvezte a társaságát.

Majd a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején jöttek a hézagpótló művek, itthon jól lekésve az idő-vonatot, faltuk Marcusét, Gehlent, Nyiri Tamást, Heideggert, Rahnert, Walter Benjamint – nem sorolom tovább. Mi tagadás, nagy tudósnak éreztem magam, barátomnak hosszú előadásokat tartottam. Lelepleztem a szisztémát, és keményen bíráltam! – Lerántottam a leplet, és megmagyaráztam –, hogy működik a dupla fenekű csapda. Aztán egyszer, valamelyik nagymonológ szünetében, talán a szemébe néztem, már nem emlékszem, hirtelen felébredtem. Úristen! Mire akarom én

2/14 - L. Brodskij (sz. litográfia) 1957

megtanítani itt ezt az embert, mivel gyöttröm már napok óta? Szeretnék szabadulni a saját démonaimtól és másokat gyöttrök, felvágok azzal, ami nálam irodalom, nála véres és könnyes valóság. – Szeretem Leningrádot – hajtogatta makacsul, ami szerelmesen annyit jelent: szeretem a hazámat. Szeretném szeretni – mondta –, ha nagyon el volt keseredve. A legintimebb magánbeszélgetésekben is azt ismételte, szereti Oroszországot, az orosz nyelv gyönyörű, ő orosz művész.

Bizonyára most lehetne és kellene elemezni az itt megjelent rajzokat, kimutatni, mennyire a környezet, az ott élő emberek, szituációk jelentik az indítékokat, és adják a témát e művekhez. Lehetne beszélni a szívósan beépített európai hatásokról, Chagall és Matisse, de az orosz vásári fametszetek ugyanúgy jelen vannak itt, mint az orosz avant-

garde sajnos távoli, paradox módon távoli emléke. De erről most nincs kedvem részletesen írni, majd egyszer, máskor. Elsősorban egy emberről akartam néhány szót ejteni, egy villanás erejéig és tartamáig, hátha ügyetlen és töredezett soraim alapján is el lehet képzelni, fel lehet idézni egy embert, egy sorsot, mindazt, ami ebből következik – a Másik életét. Egyáltalán van itt valami tanulság? – gondolkodnék hangosan. Talán igen! Valami olyasmi jár az eszemben, amit már az előbb is leírtam. „Vagyim Brodskij mindig és makacsul azt hajtogatta: szereti a hazáját.” Mi lenne – tűnődöm csendesen – ha a hazája is szeretné Őt?

VAGYIM BRODSZKIJ LITOGRFÁIÁI